

Kenneth Meyer Setton (1914–1995)

Historycy w Stanach Zjednoczonych Ameryki zwrócili się ku badaniom wypraw krzyżowych w pierwszej połowie XX wieku za sprawą mediewistów – Dany Carletona Munro¹, wykładającego na uniwersytetach: Pensylwania w Filadelfii, Wisconsin i Princeton, Augusta Charlesa Kreya² z Uniwersytetu Minnesota w Minneapolis i Saint Paul oraz Johna Life La Monte³, profesora z Uniwersytetu Pensylwanii. Dokonania tych uczonych najpełniej wpłynęły na bohatera niniejszego biogramu.

¹ Dana Carleton Munro urodził się w Bristolu stanie Rhode Island 8 czerwca 1866 roku. Ukończył studia na Brown University w 1887 roku, a następnie wyjechał do Niemiec (lata 1889–1892), aby kontynuować studia nad historią średniowiecza m.in. u Paula Scheffer-Boichorsta (1843–1902). D. C. Munro znalazł się wówczas na uczelniach w Strasburgu i Fryburgu. Po powrocie do USA pracował na Uniwersytecie Pensylwania. W 1902 roku objął stanowisko wykładowcy na Uniwersytecie Wisconsin. W 1916 roku został dziekanem Wydziału Historii Uniwersytetu Princeton i tę funkcję pełnił do roku 1928. Był on także prezesem American Historical Association i Medieval Academy oraz redaktorem naczelnym „American Historical Review”. Przeprowadził liczne kwerendy do planowanej monografii o wyprawach krzyżowych, lecz na planach się skończyło, gdyż zmarł 13 stycznia 1933 roku (por. A. Leitch, Dana C. Munro, Princeton 1978, passim). Gwoli prawdy, pierwszym historykiem amerykańskim piszącym o krucjatach był poeta Ralph Waldo Emerson (1803–1882), drugim – historyk krucjat Henry Charles Lea (1825–1909), który z krytycyzmem podchodził do tego ruchu, trzecim zaś D. C. Munro. Natomiast Helen Gertrude Preston (ur. 1872), która opublikowała *Rural conditions in the Kingdom of Jerusalem* (Philadelphia 1903), była – zdaje się – pierwszą kobietą zajmującą się krucjatami w Stanach Zjednoczonych.

² August Charles Krey (29 czerwca 1887 – 28 czerwca 1961) wywodził się z niemieckiej rodziny przybyłej do USA w XIX wieku. Studiował na Uniwersytecie Wisconsin (1907–1914). Opublikował *The First Crusade. The Accounts of Eyewitnesses and Participants* (Princeton 1921), a wraz z Emily Atwater Babcock (15 marca 1865 – 28 listopada 1945) przetłumaczył kronikę Wilhelma z Tyru na język angielski i wydał w dwóch tomach jako *A History of Deeds Done Beyond the Sea* (New York 1943).

³ John Life La Monte urodził się 10 października 1902 roku w Columbus w stanie Ohio jako syn Charlesa Ludwiga La Monte i Lillian Shannon. Był on spadkobiercą tradycji szkoły D. C. Munro, a zarazem przyjacielem A. C. Krey’a od ok. 1930 roku. La Monte pracował jako profesor historii średniowiecza na Uniwersytecie Pensylwanii w latach 1940–1949. Brał udział w II wojnie światowej. Zmarł po ataku serca 2 października 1949 roku w Filadelfii. Najważniejsze jego publikacje to: *Feudal Monarchy in the Latin Kingdom of Jerusalem 1100 to 1291* (Cambridge, Mass. 1932; reprint: New York 1972; polskie tłumaczenie Konrada Ziółkowskiego: *Monarchia feudalna w łacińskim Królestwie Jerozolimskim w latach 1100–1291*, Oświęcim 2015), *Some Problems in Crusading Historiography* (Speculum 15, 1940, s. 57–75), *The World of the Middle Ages: A Reorientation of Medieval History* (New York 1949), oraz edycje: Philip de Novare, *The wars of Frederick II against the Ibelins in Syria and Cyprus* (tłum, przypisy i wstęp J. L. La Monte, tłum. wierszy M. J. Hubert, New York 1936), Ambroise, *The Crusade of Richard Lion-Heart* (tłum. ze starofrancuskiego M. J. Hubert, przyp. i oprac. J. L. La Monte, New York 1941).

Kenneth Meyer Setton urodził się 17 czerwca 1914 roku w New Bedford w stanie Massachusetts⁴. W latach sześćdziesiątych XX wieku, w rozmowach ze swoim przyjacielem Hansem Eberhardem Mayerem (1932–) przyznał, że do lat dzieciństwa i młodości nie chce wracać, jednak z dumą podkreślał swoją samowystarczalność, jaką osiągnął w wieku zaledwie 13 lat. W 1936 roku K. M. Setton został bakałarzem (*Bachelor of Arts*) na Uniwersytecie w Bostonie, a tytuł magistra zdobył w 1938 roku na Uniwersytecie Columbia w Nowym Jorku. Wkrótce potem – w 1941 roku – został doktorem historii na podstawie rozprawy *Christian Attitude Toward the Emperor in the Fourth Century*⁵ napisanej pod kierunkiem Lynna Thorndike (1882–1965), zajmującego się nauką i alchemią w średniowieczu.

Przebieg kariery naukowej K. M. Settona wyznaczają okresy pracy na Uniwersytecie w Bostonie w latach 1940–1943, następnie w kanadyjskim Winnipeg (University of Manitoba) w latach 1943–1950. Wówczas stał się członkiem John Simon Guggenheim Memorial Foundation i otrzymał nagrody za swą działalność w latach 1949 i 1950. W 1950 roku objął stanowisko profesora historii na Uniwersytecie Pensylwania⁶, gdzie został w 1953 roku profesorem zwyczajnym i pracował na tym stanowisku do 1965 roku⁷. Jednocześnie w latach 1955–1965 był dyrektorem uniwersyteckiej biblioteki. W 1957 roku został członkiem Society of Macedonian Studies w Salonikach. W tym samym roku obdarzono go tytułem doktora *honoris causa* Uniwersytetu w Bostonie. Oprócz tego w 1957 roku został uhonorowany po raz pierwszy Nagrodą Johna Fredericka Lewisa przez Royal Society w Edynburgu⁸. W latach 1960–1961, będąc wizytującym profesorem, objął stanowisko dyrektora amerykańskiej biblioteki Gennadius Library (Γεννάδειος Βιβλιοθήκη) w Atenach⁹.

Następnie związał się z Uniwersytetem Wisconsin (1965–1968) w Madison, gdzie był dyrektorem Institute for Research in the Humanities. W 1967 roku otrzymał w Grecji Order Króla Jerzego I (Βασιλικόν Τάγμα Γεωργίου Α'). Wreszcie od 1968 roku rozpoczął współpracę z Institute for Advanced Study w Princeton w New Jersey. Od 1974 do 1979 roku był członkiem elitarnego Dumbarton Oaks. Rok 1976 owocował również wyróżnieniami. Były to – członkostwo w Secció Històrico-Arqueològica, Institut d'Estudis Catalans, połączone z nagrodą Premi Catalònia Institut d'Estudis Catalans w Barcelonie. W 1979 roku też otrzymał Nagrodę Instytutu John Gilmery Shea oraz Nagrodę im. Gustave Schlumbergera od Académie des Inscriptions et

⁴ Biogram o bohaterze powstał m. in. w oparciu o obszerne wspomnienie, jakie wyszło spod pióra niemieckiego krucjatologa, Hansa Eberharda Mayera, który poznał Settona w Madison wkrótce po śmierci jego pierwszej żony (H. E. Mayer, Kenneth Meyer Setton [17 June 1914 – 18 February 1995], *Proceedings of the American Philosophical Society* 141, 1997, nr 2, s. 240–249), a także publikacji innego jeszcze badacza krucjat, Gilesa Constable'a (G. Constable, *Crusaders and Crusading in the Twelfth Century*, New York 2008, *passim*, zwł. rozdz. *Crusading studies in America*, przyp. 122–138).

⁵ K. M. Setton, *Christian Attitudes Toward the Emperor in the Fourth Century*, New York 1941.

⁶ Objęcie katedry historii średniowiecznej wynikało z racji śmierci J. L. La Monte w 1949 roku.

⁷ H. E. Mayer, Kenneth Meyer Setton (jak w przyp. 4), s. 242.

⁸ Był również nagradzany przez to Towarzystwo w latach 1984 i 1990.

⁹ L. Sh. Merrit, *History of the American School of Classical Studies at Athens 1939–1980*, Princeton 1984, s. 228.

Belles-Lettres w Paryżu. Staraniem H. E. Mayera w 1979 roku otrzymał swój drugi doktorat *honoris causa*, tym razem Uniwersytetu w Kilonii¹⁰. W 1980 roku Medieval Academy of America przyznała Settonowi – Medal Charlesa Homera Haskinsa¹¹.

K. M. Setton w 1984 roku osiągnął wiek emerytalny i od tej pory był rezydentem w Princeton. Zmarł tamże, jedenaście lat później, 18 lutego 1995 roku w lokalnym szpitalu na skutek powikłań po przebytych kilka tygodni wcześniej udarze¹². Redagował wówczas swą ostatnią publikację *Venetian and British Reports from Istanbul in the 18th Century*.

W życiu prywatnym wprawdzie poślubił Josephine Wetherell Swift (1914–1967). Po jej śmierci, podczas pobytu w Princeton zaślubił Margaret Henry, która zmarła w 1987 roku. Wówczas opuścił Princeton i zamieszkał w pobliskim Meadow Lakes. Uczony doczekał się syna, Georga W. T. Settona¹³.

Działalność naukowa K. M. Settona koncentrowała się wokół badań średniowiecza analizowanego przez pryzmat wydarzeń zachodzących zwłaszcza w basenie Morza Śródziemnego. Do takich prac K. M. Setton był świetnie przygotowany filologicznie. Opanował podczas studiów języki: łaciński i grecki (te przedkładał nad inne), francuski, włoski, kataloński oraz niemiecki. Jego rozprawa doktorska nie dawała podstaw (dotyczyła przecież chrześcijaństwa w IV wieku), aby sądzić, że dojrzewający badacz zajmie się w nieodległym czasie wiekami średnimi¹⁴. Jako mediewista K. M. Setton „objawił się” po swym doktoracie. Wpierw zdradził zainteresowania historią Aten w średniowieczu, potwierdzając to artykułami publikowanymi w takich renomowanych czasopismach naukowych, jak „Speculum” i „Byzantion”¹⁵.

W 1948 roku opublikował nowatorskie rozważania o Kompanii Katalońskiej (*Gran Compañia Catalana*) panującej w Atenach w XIV wieku (ponad 320 stron). Recenzujący tę książkę J. L. La Monte pisał, że jest to praca dobrze napisana, drobiazgowo udokumentowana, co widać, jak się przegląda rozdział bibliograficzny liczący 40 stron. La Monte dodawał, że to właśnie Setton usunął wiele pokutujących błędów w historii Aten XIV wieku. Bez gruntownej wiedzy źródłowej, a więc znajomości katalońskiej relacji Ramóna Mutanera (1265–1336) i greckiej Georgiosa Pachymeresa (1243–1310), Settonowi nie udało się wykazać różnic i przemilczeń w przedsta-

¹⁰ H. E. Mayer wspominał, że to był jedyny w ciągu jego – wówczas dwudziestoosmioletniej – kariery doktorat honorowy na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Kilonńskiego, który (co było dlań szczególnie ważne) nie napotkał głosu przeciwnego. Zob. H. E. Mayer, Kenneth Meyer Setton (jak w przyp. 4), s. 245.

¹¹ Zob. A. Krawiec, Charles Homer Haskins (1870–1937), *Mediewiści II*, red. J. Strzelczyk, Poznań 2013, s. 33–43.

¹² W. Saxton, Kenneth M. Setton, 80, Scholar and Author on Medieval Europe, *New York Times* z 23.02.1995.

¹³ H. E. Mayer, Kenneth Meyer Setton (jak w przyp. 4), s. 245.

¹⁴ Tytuł tezy doktorskiej brzmi: *Christian Attitudes Toward the Emperor in the Fourth Century, Especially as Shown in Addresses to the Emperor*. Zob. wyżej przyp. 5. Publikacja liczy 241 stron.

¹⁵ K. M. Setton, *The Avignonese Papacy and the Catalan Duchy of Athens*, *Byzantion* 17, 1944–1945, s. 281–303; tenże, *Athens in the Later Twelfth Century*, *Speculum* 19, 1944, s. 179–207.

wianych faktach związanych z początkami Kompanii Katalońskiej i zwłaszcza z działalnością jej wodza, Rogera de Flor (1267–1305)¹⁶.

Od 1950 roku widać w twórczości Settona poszerzenie zainteresowań historią Grecji oraz historią pierwszego państwa bułgarskiego, czego dowodem są trzy artykuły, z których dwa ukazały się w „Speculum” – *The Bulgars in the Balkans and the Occupation of Corinth in the Seventh Century*¹⁷, *The Emperor Constans II and the Capture of Corinth by the Onogur Bulgars*¹⁸ oraz *On the Raids of the Moslems in the Aegean in the Ninth and Tenth Centuries and Their Alleged Occupation of the Athens*¹⁹. Zainteresowania biografistyką historyczną Setton ujawnił w kolejnym tekście – opublikowanym ponownie w „Speculum” w 1953 roku – *Archbishop Pierre D’Ameil in Naples and the affair of Aimon III of Geneva (1363–1364)*²⁰. Te analityczne teksty, w których zajął się mało eksploatowanymi wątkami historii bałkańskiej, są oparte na solidnej bazie źródłowej i literaturze przedmiotu (za wyjątkiem języków bałkańskich). W 1956 roku Setton celnie odniósł się do roli bizantyńskiego wpływu na włoski renesans, a w 1958 roku opublikował krótki tekst o cesarzu bizantyńskim Janie VIII Paleologu (1425–1448)²¹. W 1964 roku K. M. Setton został współredaktorem publikacji *Great Problems in European Civilization*. Jest to przekrojowa praca, obejmując historię Europy od antyku po czasy po II wojnie światowej. Rzecz jasna, K. M. Setton zajął się problematyką średniowiecza²².

O monografii krucjat zamyślał już D. C. Munro jako o wszechstronnej publikacji o zmaganiach pomiędzy chrześcijanami a muzułmanami w średniowieczu. Znalazł on grono uczniów i współpracowników, których zaraził swoim pomysłem. Byli to: August C. Krey, Frederic Duncalf (1882–1963), William Ezra Lingelbach (1871–1962), Louis John Paetow (1880–1928), Eugene Hugh Byrne, Einar Joranson, Charles W. David, Thomas C. Van Cleve i Marshall Withead Baldwin (1903–1975)²³. Po

¹⁶ Tenże, *Catalan Domination of Athens: 1311–1388*, Cambridge Mass. 1948. Recenzja tej książki pióra J. L. La Monte ukazała w: *The American Historical Review* 54, April 1949, s. 569–570. Książkę wydano w języku hiszpańskim: *Los catalanes en Grecia*, tłum. J. Godo we współpracy z J. M. Ainaud de Lasarte i J. Sobrequés i Callicó, Barcelona 1985.

¹⁷ K. M. Setton, *The Bulgars in the Balkans and the Occupation of Corinth in the Seventh Century*, *Speculum* 25, 1950, s. 502–543.

¹⁸ Tenże, *The Emperor Constans II and the Capture of Corinth by the Onogur Bulgars*, *Speculum* 27, 1952, s. 351–362.

¹⁹ Tenże, *On the Raids of the Moslems in the Aegean in the Ninth and Tenth Centuries and Their Alleged Occupation of the Athens*, *American Journal of the Archeology* 58, 1954, s. 311–319. Tematyce historii Aten Setton był wierny przez życie, zob. jego *Europe and the Levant in the Middle Ages and Renaissance*, London 1975.

²⁰ Tenże, *Archbishop Pierre D’Ameil in Naples and the Affair of Aimon III of Geneva (1363–1364)*, *Speculum* 28, 1953, s. 643–691.

²¹ Tenże, *The Byzantine Background to the Italian Renaissance*, *Proceedings of the American Philosophical Society* 100, 1956, s. 1–76; tenże, *The Emperor John VIII slept here...*, *Speculum* 33, 1958, s. 222–228. Z tego czasu pochodzi również artykuł: tenże, *From Medieval to Modern Library*, *Proceedings of the American Philosophical Society* 104, 1960, s. 371–390.

²² *Great Problems in European Civilization*, wyd. K. M. Setton, H. R. Winkler, New York 1964.

²³ *A History of the Crusades*, red. K. M. Seaton, t. 1: *The First Hundred Years*, red. M. W. Baldwin, Madison–London 1969, s. XIV.

śmierci D. C. Munro w 1933 roku, w grudniu 1935 roku F. Duncalf ogłosił propozycję podjęcia pomysłu D. C. Munro i znalazł poparcie, zwłaszcza w osobie A. C. Krey'a. A w 1938 roku John L. La Monte na spotkaniu American Historical Association w Chicago²⁴ zaproponował rozpoczęcie przygotowań do monografii o wyprawach krzyżowych. F. Duncalf miał zostać redaktorem naczelnym, a J. L. La Monte sekretarzem. Jednak z racji działań wojennych (La Monte służył na Pacyfiku) i innych przeszkód do inicjatywy można było powrócić w 1946 roku. Jak relacjonowali po latach M. W. Baldwin oraz K. M. Setton, przygotowania redakcyjne posuwały się zadowalająco i obejmowały pierwsze sto lat krucjat. W kwietniu 1947 roku projekt nabral tempa, powstał nawet dokument *The Project for an International Cooperative History of the Crusades*, który pozwalał na poszerzenie grona twórców o historyków brytyjskich i z innych krajów. Wydatki na działalność miała ponosić Medieval Academy of America, zaś pieczę wydawniczą miał pełnić Uniwersytet Pensylwania. Jednak przedwczesna śmierć J. L. La Monte zahamowała dalsze prace. Jest niewątpliwą zasługą K. M. Settona, że starania podjęto ponownie w 1950 roku. Monografia zakrojona początkowo na trzy tomy, rozrosła się do czterech, a ostatecznie liczy sześć opasłych tomów²⁵.

K. M. Setton, objąwszy schedę po J. L. La Monte na Uniwersytecie Pensylwania w marcu 1950 roku, podjął się głównej redakcji planowanego dzieła. Pierwszy tom *A History of the Crusades* przedstawia początki ruchu krucjatowego i nosi tytuł *The first hundred years*. Tom ten przygotowano w 1955 roku pod redakcją M. W. Baldwina, który pozyskał do tej obszernej pracy (ponad 700 stron) badaczy z Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii, Kanady oraz Francji. Byli to: Sidney Painter, Benjamin W. Wheeler, Himar C. Krueger, Robert Lopez, Sir Steven Runciman, Sir Hamilton A. R. Gibb, Bernard Lewis, Claude Cahen, Peter Charanis, F. Duncalf, James Lea Cate, Harold Fink, Robert Nicholson, Virginia G. Berry, M. W. Baldwin. Książka została zadedykowana po łacinie pamięci poprzedników, którymi byli: D. C. Munro, J. L. La Monte, F. Duncalf i A. C. Krey²⁶.

Drugi tom pt. *The Later Crusades* (ponad 870 stron) ukazał się siedem lat później. Rola redaktora przypadła Robertowi Lee Wolffowi (1915–1980) i wieloletniemu współpracownikowi K. M. Settona, prof. Harry'emu Williamowi Hazardowi III (1918–1989). Swoje teksty ofiarowało ponownie międzynarodowe grono uczonych: Helene Wieruszowski, Sidney Painter, Edgar Johnson, Joan M. Hussey, Edgar H. McNeal, R. L. Wolff, Jean Longnon, Austin P. Evans, Norman P. Zacour, John R. Strayer, Thomas C. Van Cleve, Mary Nickerson Hardwicke, S. Runciman,

²⁴ J. L. La Monte, *Some Problems in Crusading Historiography*, *Speculum* 15, 1940, s. 57–75.

²⁵ *A History of the Crusades*, red. K. M. Setton, t. 1: *The first hundred years* (jak w przyp. 23), s. XVI–XVII; K. M. Setton, *The Pennsylvania History of the Crusades*, *Speculum* 26, 1951, s. 578–581; H. E. Mayer, Kenneth Meyer Setton (jak w przyp. 4), s. 243.

²⁶ *A History of the Crusades*, red. K. M. Setton, t. 1: *The First Hundred Years*, red. M. W. Baldwin, Madison 1955; wyd. 2 (cytowane wyżej): Madison–London 1969. Nazwisko F. Duncalfa znalazło się w wydaniu z 1969 roku.

Elizabeth Chapin Furber, Sirapie Der Nersessian, C. Cahen, H. A. R. Gibb i Mustafa Ziada²⁷.

Trzeci tom *The fourteenth and fifteenth centuries* (ponad 730 stron) przygotował H. W. Hazard z grupą historyków, takich jak: Aziz S. Atiya, Deno J. Geanakoplos, Peter W. Topping, K. M. Setton, Anthony Luttrell, Ettore Rossi, Harry Luke, Charles Julian Bishko, H. W. Hazard, M. Ziada, Denis Sinor, Edgar Johnson oraz Frederick Heymann²⁸.

Czwarty tom jest poświęcony dokonaniom w architekturze i sztuce w państwach krzyżowych, nosi tytuł *The art and architecture of the crusader states* i ukazał się znów pod redakcją H. W. Hazarda (ponad 410 stron). Wśród współpracowników H. W. Hazarda byli: Urban Tignor Holmes, Henry L. Savage, T. S. R. Boase, A. H. S. Megaw, David J. Wallace i Jaroslav Folda²⁹.

Piąty tom to *The impact of the Crusades on the Near East* (ponad 630 stron) został opublikowany pod redakcją Normana Zacoura (1917–2017) i H. W. Hazarda. Swe rozdziały zaprezentowali historycy z różnych krajów oraz kultur: Nabih Amin Faris, Philip K. Hitti, Joshua Prawer, Jean Richard, Josiah C. Russel, Indrikis Sterns, Louise Buenger Robbert i M. W. Baldwin³⁰.

Wreszcie to monumentalne wydawnictwo zwieńczyła publikacja szóstego tomu pt. *The impact of the Crusades on Europe* (ponad 700 stron) pod redakcją N. Zacoura i H. W. Hazarda, którzy zgromadzili takich badaczy, jak: Norman Daniel, Alfred Foulet, Fred A. Cazel, Hean Richard, David Jacoby, Halil İnalçık, Martin Chasin, John Porteous, Michael L. Bates, Daniel M. Metcalf. Zamieszczono tu również selektywną bibliografię krucjat autorstwa H. E. Mayera i Joan McLellan³¹.

A History of the Crusades K. M. Settona – obok trzytomowych dzieł René Grousseta (1885–1962)³² i Stevena Runcimana (1903–2000)³³ – była to trzecia, ale najobszerniejsza (ponad 4000 stron), napisana przez ponad 65 autorów z całego świata, zawarta w ponad 87 głównych rozdziałach, ewoluująca w trakcie powstawania³⁴, wszechstronna monografia dotycząca nie tylko wypraw krzyżowych do Ziemi Świętej, lecz również reconquisty, krucjat bałtyckich, zwalczania ruchów heretyckich na terenie Europy, jak i rywalizacji państw europejskich z Mongołami

²⁷ A History of the Crusades, red. K. M. Seaton, t. 2: The Later Crusades, red. R. L. Wolff, H. W. Hazard, Philadelphia 1962.

²⁸ A History of the Crusades, red. K. M. Seaton, t. 3: The Fourteenth and Fifteenth Centuries, red. R. L. Wolff, H. W. Hazard, Madison 1975.

²⁹ A History of the Crusades, red. K. M. Seaton, t. 4: The Art and Architecture of the Crusader States, red. H. W. Hazard, Madison 1977.

³⁰ A History of the Crusades, red. K. M. Seaton, t. 5: The Impact of the Crusades on the Near East, red. N. Zacour, H. W. Hazard, Madison 1987.

³¹ A History of the Crusades, red. K. M. Seaton, t. 6: The Impact of the Crusades on Europe, red. N. Zacour, H. W. Hazard, Madison 1989.

³² R. Grousset, Histoire des Croisades et du Royaume Franc de Jérusalem, t. 1–3, Paris 1934–1936.

³³ S. Runciman, A History of the Crusades, t. 1–3, Cambridge 1951–1955.

³⁴ Jeszcze w czwartym tomie zapowiadano zupełnie inne tytuły dwóch ostatnich tomów, a w piątym tomie przyjęto ostateczną wersję planu wydawnictwa, rezygnując z zapowiadanego atlasu krucjat.

oraz Turcją Osmańską. Osobne akapity poświęcono: roli miast włoskich w krucjatach i kontaktach z Orientem (Wenecja, Genua, Florencja), Bizancjum, państwowi, jakie w następstwie IV krucjaty powstały na terenie Grecji (np. Morea), królestwu cypryjskiemu, zakonowi rycerskim (zwłaszcza szpitalnikom na Rodos), Krzyżakom, ale i także sułtanatowi mameluckiemu w Egipcie. O tym, że sześć tomów zostało wypełnione tymi treściami, przesądził K. M. Setton, którego zamiarem była możliwie szeroka prezentacja wiedzy nie tylko na temat krucjat, lecz także bardziej ogólnie – zmagania chrześcijaństwa z innymi żywiołami religijnymi. To nazywał własną wizją wypraw krzyżowych. Odtąd, nazwisko „Setton” stało się synonimem tego gigantycznego i ukończonego zamierzenia, które – może nie aż tak rozbudowane – było w zamysłach D. C. Munro.

Drugi wielkim dziełem napisanym przez K. M. Settona jest czterotomowa monografia *The Papacy and the Levant, 1204–1571*³⁵. Prace nad nią Setton rozpoczął w drugiej połowie lat pięćdziesiątych XX, równolegle kierując *A History of the Crusades*. Jest to synteza polityki papieństwa i zwłaszcza Wenecji we wschodniej części basenu Morza Śródziemnego od zajęcia Konstantynopola przez IV krucjatę aż do zwycięskiej bitwy morskiej pod Lepanto z Osmanami, których ekspansja została wówczas powstrzymana po raz pierwszy w XVI wieku. Narrację Setton poprowadził według klucza chronologicznego – poszczególnych pontyfikatów papieży, opierając się na źródłach publikowanych i osobiście odnalezionych w archiwach oraz dotychczasowej literaturze. H. E. Mayer słusznie podkreślał, że cykl Settona jest wyrazem „monumentalnej erudycji” autora i „najlepiej ujawnia podejście do historiografii”³⁶. K. M. Setton unikał zbędnego wnikania w szczegóły, chyba że znalazł materiał nieznan, niepublikowany, a był on nadzwyczaj ważny dla rozwikłania jakiegoś problemu. Nie miał on takiej cierpliwości do badania szczegółów, jak historycy szkoły *Annales*, twierdząc, że historia jest tworzona bardziej przez ludzi niż okoliczności³⁷. Drogą, która doprowadziła do napisania tej publikacji, było czternaście podróży naukowych do włoskich archiwów. Głównie było to *Archivio di Stato* w Wenecji, gdzie rokrocznie spędzał wakacje, mieszkając w centrum miasta, przy pełnym turystów placu Campo Sant’Angelo. Wobec tego, że archiwum było czynne do 14.00, Setton nie mogąc dłużej pracować, spacerował po Wenecji³⁸.

³⁵ K. M. Seaton, *The Papacy and the Levant, 1204–1571*, t. 1: *The Thirteenth and Fourteenth Centuries*, Philadelphia 1976; t. 2: *The Fifteenth Century*, Philadelphia 1978; t. 8: *The Sixteenth Century to the Reign of Julius III*, Philadelphia 1984; t. 4: *The Sixteenth Century from Julius III to Pius V*, Philadelphia 1984. Cała publikacja liczy blisko 2300 stron. Książka została zadedykowana drugiej małżonce historyka. Zob. D. E. Queller, Rec. Kenneth M. Setton, *The Papacy and the Levant (1204–1571)*, *Speculum* 54, 1979, s. 630–631.

³⁶ H. E. Mayer, Kenneth Meyer Setton (jak w przyp. 4), s. 246: „The work stands as a testimony to Kenneth’s monumental erudition, and best reveals his approach to historiography”.

³⁷ Tamże, s. 246–247.

³⁸ Tamże, s. 247. Mayer wspominał, że spotkał małżeństwo Settonów w 1983 roku lub w następnym w Wenecji.

Na kanwie tej pracy powstały i inne, np. *The Venetians in Greece (1684–1688)*³⁹, *Venice, Austria and the Turks in the 17th Century*⁴⁰, *Western Hostility to Islam*⁴¹. W tych publikacjach nawiązywał do trwającej walki żywiołu muzułmańskiego z chrześcijańską Europą, przyznając Wenecji rolę wręcz kluczową w tych zmaganiach.

K. M. Setton nie interesował się publikowaniem przekładów tekstów źródłowych ani też nowymi edycjami krytycznymi. Było to dla niego zbyt żmudne. Wizja krucjat K. M. Settona przytłacza swoim ogromem, budzi podziw konsekwentną realizacją zamysłu. Znakomity zespół współpracowników stanowił nie tylko podporę naukową, lecz również grupę przyjaciół uczonego.

Zdzisław Pentek

³⁹ K. M. Setton, *The Venetians in Greece (1684–1688)*. Francesco Morosini and the Destruction of the Parthenon, Philadelphia 1987. Praca ma przede wszystkim charakter źródłowy, liczy 85 stron.

⁴⁰ Tenże, *Venice, Austria and the Turks in the 17th Century*, Philadelphia 1991.

⁴¹ Tenże, *Western Hostility to Islam*, Philadelphia 1992.